

CASA „VASILE POGOR” : TRADIȚIE, AUTENTICITATE ȘI MODERN

(Proiect)

I. ARHIP

Mai sus de Biblioteca centrală universitară ce poartă numele Lu-ceafărului poeziei românești, pe strada I. C. Frimu, ascunsă printre arbori seculari, se află „o casă în două rinduri, cuprinzătoare în rîndul de jos opt odăi, un gherghir și un antret, în rîndul de sus opt odăi, iarăși cu un antret, părății de cărămidă, pe temelie de piatră, acoperită cu tiniche, cu trei balcoane cu grilajuri de fier, unul mare despre ogradă, unul iarăși mare despre grădină și unul mic în dosul căsălor la antretul de sus... toate cercevele la ferestrele odăilor de sus de fier, iar acele de jos de lemn”¹. Această casă, așezată în unul din frumoasele locuri ale Iașului, i-a aparținut lui Vasile Pogor; aici s-au ținut multe din ședințele Societății literare „Junimea”, aici au citit din operele lor mari scriitori ai poporului român.

Construcția aceasta, cunoscută azi sub numele de Casa „Vasile Pogor”, a fost ridicată între anii 1855—1858. „Actul de prețaluire” din 1858, care se află în Arhivele Statului din Iași, consemnează că „zisăle case sînt toate din nou zidite” de tînărul V. Pogor, care întorcîndu-se de la studii din străinătate, nu-l mai mulțumeau casele vechi părințești și, ca urmare, pe locul moștenit de la tatăl său, comisul Vasile Pogor, cunoscut în literatura noastră prin faptul că a lăsat „stihuri de modă veche scrise în epoca Beldiman-Conachi”² a ridicat o casă aspectuoasă, cu saloane de primire, bibliotecă ș.a. unde avea să-și găzduiască prietenii.

¹ *Arhivele Statului Iași, Act de prețaluire, dosar 202/2, p. 2*

² *G. Călinescu, Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent, București, 1941, p. 95.*

La terminarea lucrării, delegatul primăriei din urbea Iași constată că „făcînd dosare anumite zisălor case din capitala Eșii, mahalaua Muntenimii de mijloc, a dumnealui agăi Vasile Pogor, care sînt toate din nou zidite, le-am prețluit în cuget curat fără vreo părtinire la suma de 12.568 galbeni”³.

În acest act sînt date toate detaliile casei, printre care se arată că drumurile de acces erau pavate cu piatră, că în curte se afla „o cișmea zidită cu piatră și în sus cu cărămidă, acoperită cu tinichea,... două pivnițe cite cu două hrube, ...o ghețarie zidită cu piatră, o odaie pentru portari, trei odăi pentru slugi”⁴.

De-a lungul anilor, cit aceasta casă i-a aparținut, V. Pogor n-a făcut modificări esențiale. La 19 martie și 13 mai 1889, proprietarul solicita primăria urbei Iași „a dispune să se elibereze autorisație pentru prefacerea atenaselor în condițiunile cerute de serviciul tehnic”⁵.

În anul 1901, junimistul V. Pogor vinde casa principesei Maria Moruzi și în contract se prezintă din nou o descriere a casei arătîndu-se: „Eu Vasile Pogor, vind doamnei principese Maria Moruzi care cumpără casele mele cele mari cu dependențele: grădina, fîntina, pivnița și terenul”⁶.

Imediat după cumpărare, noua proprietară face unele reparații printre care „preface intrarea la casele principale, schimbă fațadele”⁷, așezînd deasupra balconului din față blazonul familiei ce reprezintă un scut cu stema Moldovei, alături de vulturul moruzesc. De la principesa Moruzi, casa a fost moștenită de fiul ei Gh. Brătianu, fost profesor de istorie la Universitatea din Iași, care a adus de la proprietatea sa din Ruginoasa mobilierul, documentele, biblioteca și alte obiecte de mare preț ce aparținuseră domnitorului Al. I. Cuza. În fosta Casă Pogor, la etaj, profesorul ieșean organizează un adevărat muzeu de istorie, dar care nu avea un caracter public. Mutîndu-se la București în anul 1938, Gh. Brătianu închiriaza casa rezidenței regale din Iași, care se obligă să păstreze mobilierul, biblioteca, documentele ce erau evaluate la acea vreme la suma de 3 milioane de lei. E interesant faptul că în contractul de închiriere se află o descriere a interiorului, arătîndu-se că pereții sînt tapiați, ferestrele au geamuri de cristal, ușile sînt cu clante de alamă în stil de epocă, iar plafoanele sînt din lemn de stejar natural. De asemenea, în acest act se găsește confirmat un aspect important: salonul mare de la etaj e denumit „Biblioteca Junimii”.

Norii negri ai războiului ce s-au abătut asupra orașului de pe șapte coline au lăsat multe răni. Și casa unde ferestrele erau luminate în fiecare seară, pe timpul cînd pe alei, se auzeau încet pașii lui Eminescu, Creangă, Maiorescu, a avut de suferit. Ea a fost restaurată în acești

³ *Arhivele Statului Iași*, dosar 335/1, p. 23.

⁴ *Idem*

⁵ *Idem*, dosar 302/2, p. 2.

⁶ *Tribunalul Iași, Secția III autentice*, nr. 620, act nr. 931, 5 mai 1901, p. 88—89.

⁷ *Arhivele Statului Iași*, dosar 302/4, p. 3.

ani ai socialismului, dindu-i-se menirea de a adăposti un muzeu de literatură.

Aici, în Casa Pogor, s-au plămădit multe idei nobile, s-au citit și discutat, cu aprinderea și verva caracteristică junimiștilor, multe lucruri pe care timpul le-a înscris cu litere de aur în patrimoniul național și universal.

În această casă „se făcuse obiceiul ca duminica după sfârșitul prelegerii, Maiorescu, Rosetti, Carp, eu și Pogor să ne adunăm la acesta din urmă pentru a discuta asupra obiectului prelegerii ce se ținuse. Era o mare plăcere pentru noi orele acestea petrecute în discuții filozofice și literare”⁸.

În această casă a fost găzduit, când a venit la Iași, tânărul Mihai Eminescu care, la prima poezie trimisă „Convorbirilor literare” a stîrnit mult entuziasm în rîndurile junimiștilor, iar Vasile Pogor, cu „spiritul său eminent estetic, aprobînd tot ceea ce era frumos și simțit”⁹ a rămas încîntat de acest poet necunoscut.

E o certitudine că cel care la „Junimea” era poreclit „biblioteca contemporană” l-a primit pe Eminescu în casa cu ferestre luminate, l-a ajutat să capete postul de director al Bibliotecii centrale, l-a sprijinit oricînd la nevoie. Sus, în holul de la intrarea în salonul „Junimii” G. Panu l-a întîlnit pe Eminescu, care pe atunci „era bine făcut, frumos, cu mustață mică, subțire și cu plete mari”¹⁰, aici l-a văzut și pe „Bardul de la Mircești”, care venea rar la ședințe și „citea foarte frumos”¹¹.

După mutarea lui Maiorescu la București, întrunirile junimiștilor care rămăseseră credincioși Iașului „se făceau tot la Vasile Pogor”¹², cu timpul însă unii s-au călătorit spre acea „lume a umbrelor” și prin parc, prin saloane, nu s-au mai auzit încet, încet, sunînd pașii acelor oameni cu suflete alese. Au rămas doar amintirile ce ne sînt atît de scumpe.

Transformarea Casei Pogor într-un muzeu al scrisului românesc constituie un omagiu de preț adus marilor înaintași.

În cele patrusprezece camere vor fi prezentate epocile modernă și contemporană, la bază stînd criteriul autenticului, urmărindu-se îndeaproape împletirea dintre principiile cronologic și memorialistic. Ținîndu-se cont de spațiul ce ni-l oferă acest monument de prestigiu, de materialele originale ce s-au adunat în fondul Muzeului de literatură a Moldovei, se va evita, pe cît posibil, expunerea unor fotocopii, facsimile, panouri, deoarece nu se urmărește să se illustreze pînă la amă-

⁸ Jacob Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, Ed. Cartea românească, București, 1943, p. 18.

⁹ Gh. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, Ed. R. Cioflec, București, 1945, v. I., p. 184.

¹⁰ *Idem*, p. 47.

¹¹ *Idem*, p. 82.

¹² Comoara Junimii la Iași, *Iași*, 1937, p. 170.

nunt, cu orice fel de mijloace, istoria literaturii române, ci transpunerea vizitatorului în atmosfera epocilor respective.

Casa „Vasile Pogor” din Iași, fostul sediu al Societății literare „Junimea”

De altfel, chiar dacă ar exista un spațiu mai mare, oricât s-ar strădui colectivul muzeului nu va reuși ca să redea în totalitate diversele aspecte din istoria noastră literară și să le illustreze muzeistic. Dacă s-ar urmări acest criteriu de expunere, ar însemna să se renunțe la tradiție, autentic, s-ar încărca cu vitrine, panouri cu citate spațiul muzeului, ceea ce e sigur că ar duce la o suprasolicitare a vizitatorului, care n-ar mai trăi clipe de emoție, nu și-ar mai aminti la fiecare pas că în această casă au citit cindva din operele lor Eminescu, Creangă, Alecsandri, Caragiale, Maiorescu și alți mari scriitori ai acestui neam.

Ținându-se seama de aceste considerente, tematica pentru „Casa Pogor” a fost întocmită atît în funcție de spațiu cît și de documentele și obiectele originale existente în muzeu, de posibilitățile completării în viitor a spațiului expozițional cu noi piese ce vor fi achiziționate. În acest fel se va urmări, pe cît posibil, îmbinarea cît mai armonioasă dintre piesa document și piesa obiect, eliminîndu-se monotonia în expunere, creîndu-se cadrul specific fiecărei epoci, fiecărui mare scriitor. De exemplu, „epoca Conachi”, cum o numește cel ce a fost

„spiritus rector” al revistei „Viața românească”, „intelectualul subtil care trăia într-o cetate de cărți”¹³, va fi prezentată cronologic, punctându-se cu grijă aspectele cele mai importante din creația unor scriitori.

În spațiul rezervat „întîiului poet al Moldovei, cel mai talentat din vremea sa” cum îl caracterizează pe Conachi, cel care în destinele criticii române... e dintre acei care au deținut un pontificat”¹⁴, vor fi expuse pe lîngă acte, manuscrise, ediții rare, un costum din primul sfert al veacului al XIX-lea, prin care se va urmări să se sugereze „luminismul în anterior și giubea” al scriitorului. La masa de lucru vor mai fi prezentate trusa de scris, un baston stilet, precum și alte obiecte ce i-au aparținut lui C. Conachi, în acest fel creîndu-se, pe cît posibil, cadrul de epocă. În acest interior vor fi expuse și operele pionierilor literaturii moderne din Moldova ca Al. Beldiman, Matei Milu, Ionică Tăutu ș.a.

Un loc principal va fi rezervat lui Gh. Asachi, urmărindu-se a se ilustra, în primul rînd, activitatea aceluia bărbat despre care M. Kogălniceanu scria că în „vremuri grele s-a străduit pentru luminarea neamului său, care a fundat în Moldova cea dintîi tipografie sistematică și cea dintîi foaie periodică, care a povățuit ani întregi școalele noastre naționale... campion neobosit al inteligenței în timp de jumătate de secol”.

Sub portretul scriitorului, executat de Stahi, se vor găsi expuse publicațiile scoase de marele cărturar, iar activitatea ca scriitor a lui Gh. Asachi va fi ilustrată prin manuscrise, volume de versuri (edițiile din 1834, 1854, 1862), un volum de „Fabule” (ediție *princeps* cu autograful autorului), urmărindu-se a se evidenția totodată că „Gh. Asachi e întîiul sonetist român. Este uimitor cum nostalgia lui Petrarca transpusă pe teritoriul danubian capătă rezonanțe eminesciene”¹⁵.

Un loc important va fi acordat momentului „Dacia literară”, curentului național popular unde vor fi grupați marii luptători pentru emanciparea patriei, scriitori care au fost profund legați de mediul românesc, de tradițiile spirituale ale poporului român.

Pentru cel care „este un nume scump României și va rămîne în pleiada pionierilor intelectuali ai neamului”, cum scria despre C. Negruzzi, „acel rege al poeziei, veșnic tînăr și fericit” se va crea un cadru specific: într-o bibliotecă de epocă vor fi expuse „hronici bătrîne”, unele exemplare ce i-au aparținut tatălui său, acte originale privitoare la moșia de la Trifești, piese tridimensionale (mesuță, scrin, oglindă, condei), afișe de teatru, ediții *princeps* din opera marelui prozator însoțite de următorul text explicativ: „Numele lui C. Negruzzi este legat de obicei de nuvela *Alexandru Lăpușneanu* care ar fi devenit celebră

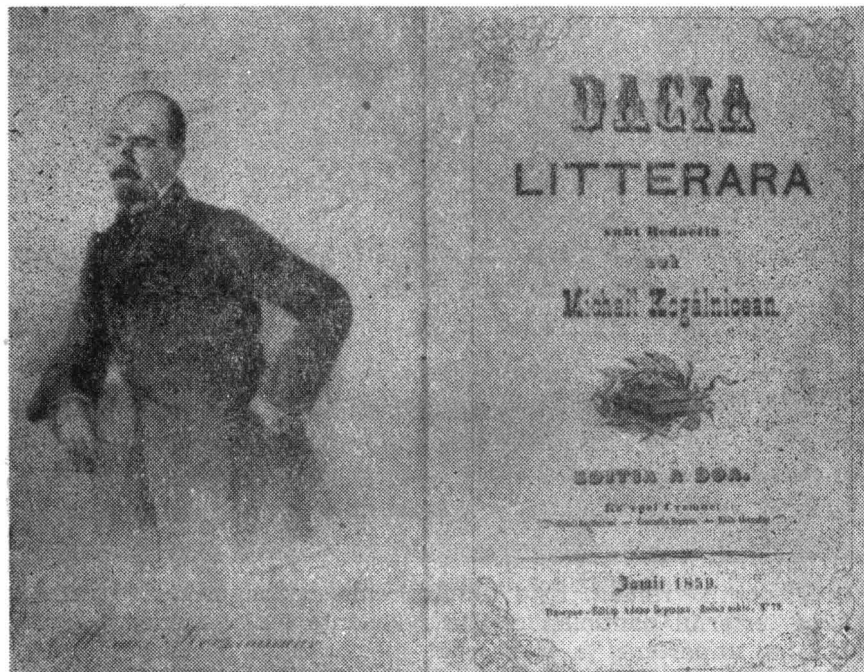
¹³ F. Aderca, *Mărturia unei generații*, Buc., 1929, p. 156.

¹⁴ Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, v. 3, 1969, E.P.L., p. 178

¹⁵ G. Călinescu, op. cit., p. 99

ca și *Hamlet* dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale" ¹⁶.

În dispunerea materialului expozițional care va ilustra activitatea acelui mare patriot, creator al României moderne, se va urmări a se prezenta câteva momente biografice, activitatea desfășurată de Kogălniceanu ca îndrumător cultural, profesor, istoric, scriitor și orator.

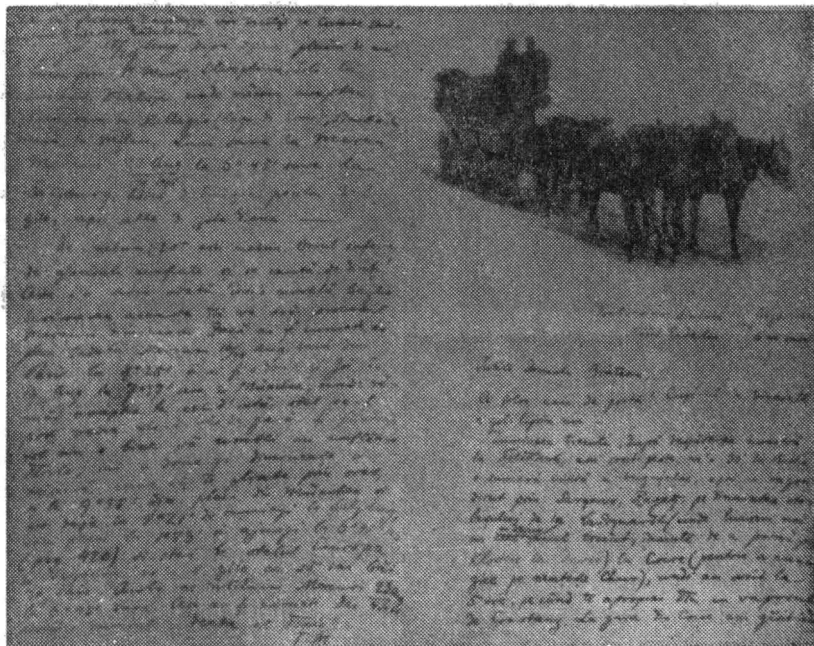
„Dacia literară“, foaie de titlu; (ed. a II-a). Colecțiile Muzeului de literatură a Moldovei.

În spațiul ce va fi rezervat pentru prezentarea vieții și activității lui M. Kogălniceanu se vor găsi covoare cu motive naționale, sfesnice de epocă, diplome și acte cu semnătura autografă, numere originale din „Dacia literară“, „Steaua Dunării“, „Letopisețele Țării Moldovei“, fotografia înrămată. Tot în același cadru vor fi prezentate operele lui Al. Russo și Costachi Negri, un loc mai larg atribuindu-se lui V. Alecsandri. Prezentarea în muzeu a vieții și activității scriitorului deschizător de drumuri în literatura noastră, se va face ținându-se seama de faptul că pe meleagurile județului se află o casă memorială. că într-un viitor apropiat, în casa ce-i poartă numele, se va deschide

¹⁶ G. Călinescu, op. cit., p. 99.

un muzeu al teatrului moldovenesc. Pentru a se evita repetarea în expunere se va insista în mod deosebit asupra unor momente importante din creația scriitorului, reliefându-se cu pregnanță prestigiul național și universal de care s-a bucurat, în vremea sa, autorul „Pastelurilor”.

De la parterul casei V. Pogor, vizitatorul va urca încet, spre locul unde se întâlneau scriitorii junimiști. O clipă se vor opri în holul de

Scrisoare a lui Titu Maiorescu, către I. Al. Brătescu-Voinești (originalul în colecțiile Muzeului de literatură a Moldovei din Iași)

la intrarea în salon, unde în seri blinde de toamnă, sau în liniștea nopților de primăvară, când se auzeau cum mugurii se desfac în copacii din parc, cei doi buni prieteni, Eminescu și Creangă stăteau și discutau ore în șir.

Când, la întrebarea junimiștilor „care sînt membrii Junimii”, tot Pogor, dușmanul formelor, găsi și un răspuns: „Entre qui veut, reste qui peut”¹⁷. Sînt cuvinte ce vor fi așezate la intrarea în salonul unde se țineau întrunirile. Aici, pe la începutul lui ianuarie 1867, a fost botezat acel copil al „Junimii”, revista „Convorbiri literare”.

¹⁷ Iacob Negruzzi, op. cit., p. 164.

Biroul de lucru al lui Vasile Pogor

Masă ce i-a aparținut lui Iacob Negruzzi

„Nu știu dacă toate persoanele însemnate mai sus erau prezente la o ședință ce se ținea în casa lui Pogor pe la începutul lui ianuarie 1867... De aceea cînd Maiorescu își arată părerea că ar fi bine să deschidem un mic jurnal literar în care s-ar tipări scrierile cetite și aprobate de societate, și în care să putem rezuma o parte din discuțiile noastre, ce prezentau un interes general, toată lumea primi fără lungi dezbateri propunerea sa. Pogor, entuziasmat la orice inovație, proclamă absolută necesitate a unei reviste și își freca miinile de plăcere gîndind la polemicile literare la care viitoarea noastră publicație ar putea da loc”.

Oameni, locuri, amintiri, scumpe amintiri...

În această „lume a umbrelor”, ochii vizitatorului vor căuta urmele pe unde cu decenii în urmă a trecut geniul Eminescu, marele Creangă, și Maiorescu, și Alecsandri, și Conta, și Caragiale. De la prima cameră li se va deschide o ușă. În prim plan, va fi un birou, cu manuscrise, fotografii, scrisori, unde cîndva au stat cei doi buni prieteni. Cu atenție se va reda acea atmosferă de epocă încît se va crea impresia, că cei doi titani stau de vorbă sau că citesc niște lucrări tare frumoase și în suflet le picură stropi de bucurie. Deasupra biroului se va găsi tabloul lui Eminescu, cu un text scris cu litere de aur: „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarbe un nou de aur din marea de amar”. Cadrul va fi completat cu diferite piese, cărți, cronografe, manuscrise cu poezii populare, ziare, reviste ale vremii, unele avînd însemnările celor doi scriitori.

Din salonul „Junimii” se va auzi ușor un glas, care subliniază plăcut nuanțele, sau pune acea melancolie în lectură. Oare cine citește...? Căci „La *Junimea* erau numai doi cititori care citeau bine: Maiorescu și Eminescu”¹⁸. Și iar se va deschide o ușă. Salonul „Junimii”. Peste tot mobilier de epocă: scaune, un birou, canapele, oglinzi, vase și bibelouri, tăvi cu pahare, tablouri, un pian, perne aruncate la întîmplare. E un semn că în acea seară Pogor e pus iar pe glume. De undeva, un magnetofon va reda în interpretarea unor actori ai Naționalului ieșean un fragment dintr-o întrunire a junimiștilor. „După inițiativa lui Pogor, adeseori fraze din liturghii, se întrebuițau în *Junimea* la oarecare ocaziuni. Cînd era să se înceapă vreo lectură care promitea a fi interesantă, Pogor se punea să cînte ca un preot: „Acum să ascultăm Sf. Evanghelie, de exemplu a lui Schopenhauer sau a lui Conta, citire”!

Creangă răspundea din colțul lui cu glas de bas admirabil: „Să luăm aminte” și Pogor replica: „Pace ție cetitorule”!.. după care se începea lectura și ținea pînă feciorul deschidea ușa aducînd ceaiul. În acel moment se striga din toate părțile: „Ușile, ușile...!” și lectura

¹⁸ Jacob Negruzzi, op. cit., p. 87.

¹⁹ G. Panu, op. cit., p. 49

era întreruptă. Așa se petreceau ședințele *Junimii* și socot că rare ori s-a putut vedea făcându-se lucruri serioase într-o formă așa de veselă²⁰.

Mobilierul din salon va fi dispus după un inventar din casa V. Pogor, găsit recent, avându-se în vedere existența grupurilor ce se formaseră la „Junimea”: conducătorii societății, T. Maiorescu, P. P. Carp, V. Pogor și I. Negruzzi, grupul „celor trei români” — G. Panu, Al. Lambrior și V. Conta; cei doi buni prieteni — Eminescu și Creangă; „grupul celor nouă”, care aveau ca președinte pe Nicu Gane și ca membrii pe Papa Culiănu, St. Virgolici, A. Naum ș. a. și „Caracuda”, prezidată de Miron Pom-piliu.

Pe mese și birou vor fi expuse manuscrise, cărți, reviste ce au aparținut scriitorilor junimiști, încât vizitatorului i se va oferi minunatul prilej de a găsi locurile unde au stat acei oameni ce au durat literaturii române un monument de bronz.

Ilustrarea muzeistică a activității scriitorilor grupați în jurul revistei „Contemporanul” se va face printr-o prezentare succintă a unor publicații importante care preced acest curent, urmînd ca apoi să fie expuse lucrările unor critici, poeți și prozatori.

Un alt punct de atracție pentru vizitatori îl va constitui redacția „Vieții românești”. Pentru a se evita orice exagerare în reconstituire s-a ales o încăpere care să fie asemănătoare cu cea a redacției: „Sala avea vreo 10 pași lungime și mai puțin de 5 lățime... de la un capăt la altul al sălii se întindea „masa redacțională”, ocupată pe jumătate de condicile și scriptele administrative”²¹.

La „masa umbrelor” vor fi grupați acei scriitori care „au fost ascultați de o țară și de un timp”²². În interior vor fi așezate cît mai aproape de autentic scaune, canapele, un cuier unde vor atîrna pelerini, pălării cu borul mare, bastoane, serviete, și alte obiecte ce au aparținut scriitorilor din jurul revistei care era numită „mica enciclopedie lunară de literatură și știință”²³.

Deoarece majoritatea scriitorilor din cercul „viețist” vor fi reprezentanți muzeistic numai la „masa umbrelor”, pentru cel ce era numit „spiritos rector” al revistei, cel care a lăsat „în urma lui un cult tot atît de fanatic, de global ca și cultul maioreșcian”²⁴ ... se va organiza în muzeu un cadru aparte, unde, pe cît posibil, se va urmări a se prezenta, un interior din Casa Ibrăileanu. Pe biroul marelui critic vor fi expuse alături de reviste, manuscrise, spalturi, diferite obiecte ce i-au aparținut,

²⁰ Iacob Negruzzi, op. cit., p. 181.

²¹ M. Sevastos, Amintiri de la Viața românească, E.P.L., 1966, p. 16.

²² Ionel Teodoreanu, Masa umbrelor, E.P.L., 1957, p. 27.

²³ C. Săteanu, Un sociabil despre starea noastră socială, în „Cuvîntul liber”, anul I, nr. 35, iulie 1920.

²⁴ Pompiliu Constantinescu, op. cit., p. 205.

iar în bibliotecă se vor găsi o parte din cărțile îndrăgite de profesorul Ibrăileanu.

Pentru literatura de după 23 August 1944 se vor urmări, pe de o parte, legăturile dintre fenomenul literar contemporan și tradițiile înaintașilor (în acest sens se va ține seama de etapele distincte de creație a'le unor scriitori ca M. Sadoveanu, Otilia Cazimir, Demostene Botez, Al. Philippide, G. Lesnea ș.a.) iar pe de altă parte se va reliefa continuitatea fenomenului literar din Moldova zilelor noastre prin tot ce are mai reprezentativ. Avînd un caracter temporal, expoziția ce va prezenta literatura după 23 August, va putea fi mereu îmbogățită cu noi lucrări de valoare din poezia românească, cu publicațiile ce apar în Moldova.

O surpriză plăcută le va fi oferită vizitatorilor de raritățile ce vor fi expuse într-o cameră specială. Cu prezentarea unor diapozitive cu ajutorul cărora se va putea pătrunde în laboratorul de creație a unor scriitori, cu o vizită pe aleele parcului unde teii își vor legăna încet crengile, vizitatorul va pleca din acest muzeu cu sufletul troienit de frumuseți rare.

LA MAISON „VASILE POGOR”—TRADITION, AUTHENTICITÉ, MODERNE

Résumé

L'article présente un essai de reconstitution muséistique de deux époques de la littérature roumaine, époques qui seront illustrées par le prestigieux monument, la maison „V. Pogor”, siège de la société littéraire „Junimea”.

La thématique a été établie tenant compte des traditions de ce monument, de l'espace, des documents et des objets du patrimoine muséistique, et premièrement de l'ambiance de l'époque où ont vécu et créé les écrivains.

Pour réaliser ce but on a poursuivi, dans la limite du possible, la liaison harmonieuse entre la pièce — objet et la pièce — document. De plus, on essaiera la plus authentique reconstitution des deux courants littéraires „Junimea” et „Viața românească”.